

Josef Šuba

Památník mikulovským židovským vojákům padlým v první světové válce

Rekonstruovaný památník mikulovským židovským vojákům padlým v první světové válce v areálu zdejšího židovského hřbitova (foto Daniel Kamenár)

V souvislosti s oslavami stého výročí konce první světové války se během roku 2018 v Mikulově dostalo pozornosti jedinému zde dochovanému památníku věnovanému vojákům bojujícím na frontách první světové války.¹ Nachází se na židovském hřbitově a připomíná osudy padlých, kteří v době svého rukování do armády byli obyvateli zdejšího židovského města, jež v těchto válečných letech bylo ještě samostatnou politickou obcí. Ve druhé polovině 20. století památník pozvolna chátral a postupně takřka zmizel pod náletovými dřevinami. V posledních letech však cenná památka prošla kompletní rekonstrukcí, která této vzpomínce na oběti takzvané Velké války navrátila důstojnost. Ačkoliv základní informace o padlých vojácích nesou přímo pamětní kameny, jsou dnes jejich osudy širší veřejnosti často skryty, ať z důvodu neznalosti jazyka, dobového kontextu či nedostatku bližších informací.

Uniformu rakousko-uherské armády oblékli v první světové válce vojáci všech národností i vyznání, sdružených v tehdejším mocnářství. Výjimku z vojenské služby neměli ani Židé. Za zmínku jistě stojí, že na obou stranách fronty byl mobilizován více než jeden milion Židů, přičemž nejvíce jich bojovalo v armádě carského Ruska – přibližně 650 000;

¹ Další památník obětem první světové války stával od roku 1932 v parku na někdejší náměstí Dr. Stummvolla (dnešní park mezi ulicemi Piaristů a Pod Platanem) a připomínal jména 265 mikulovských obětí první světové války. Po roce 1945 byl tento památník zbourán a dnes na jeho místě stojí socha rudoarmějce. Více viz Heimatbuch Nikolsburg. Geschichte und Schicksal einer deutschen Stadt von den Anfängen bis zum Jahre 1946 (ed. Reiner Martin Elsinger), Wien 1987, s. 377.

K1: Pěší kurať, baltské války 1917
 K2: Pěší kurať, baltské války 1917-1918
 K3: Pěší kurať, východní války 1914-1918
 K4: Vojenský lékař, baltské války 1917

Ilustrace zachycuje ustrojení vojenských křesťanských, muslimských a židovských duchovních v rakousko-uherské armádě za první světové války (JUNG, Peter: Rakousko-uherská armáda za první světové války, Brno 2007, s. 89.)

Oficiální pohlednice 99. pěšího pluku, jehož vojenským doplňovacím okresem bylo Znojmo. Pod něj spadal i politický okres Mikulov, proto zdejší vojáci nejčastěji rukovali právě k tomuto pluku. (zdroj: www.valka.cz/Pesi-pluk-c-99-1883-1918-t47365#372128)

z nich se asi 100 000 již domů nevrátilo. Z celkového počtu zhruba 123 000 padlých židovských vojáků v první světové válce² to byla naprostá většina.

Rovněž v armádě Rakouska-Uherska tvořili Židé početnou skupinu, literatura hovoří o více než 320 000 židovských vojácích.³ Představovali plnohodnotnou součást svých regimentů, zároveň však mohli dodržovat vlastní náboženské příkazy. Armáda jim zajišťovala košer stravu, v jednotce, ve které sloužilo více než sto židovských vojáků, fungovala i košer kuchyně. V armádě působili také vojenští rabíni, slavily se zde židovské svátky a pro židovské vojáky byly vydávány modlitební knihy. Rakouská armáda tak byla na židovské vojáky připravena a nepřekvapí tedy, že povolávací rozkaz obdrželi i mladí muži z mikulovské židovské obce. Jejich přesný počet není znám, lze jej pouze odhadovat. Na území Rakouska-Uherska se mobilizace týkala všech bojeschopných mužů, z nichž nejmladší se narodili v roce 1895 a nejstarší byli z ročníku 1865.⁴ Při počtu asi 700 židovských obyvatel Mikulova (údaj z roku 1910)⁵ se tak mohlo jednat o několik desítek mikulovských Židů.

² Atlas univerzálních dějin židovského národa. Od časů biblických praotců do současnosti (ed. Eli Barnavi), Praha 1995, s. 210–211.

³ Tamtéž.

⁴ Velká válka. Otevřená encyklopedie Velké války zaměřená na území a obyvatele dnešní České a Slovenské republiky [online], Mobilizace a povolávání za války [cit. 15. dubna 2020]. Dostupné na <https://www.velkavalka.info/wiki/doku.php?id=mobilizace>.

⁵ KLENOVSKÝ, Jaroslav: Encyklopedie židovských památek Moravy a Slezska, Praha 2018, s. 184.

Památník židovským obětem první světové války – Heldenfriedhof – na židovském hřbitově na snímku z konce dvacátých let 20. století (fotoarchiv Regionálního muzea v Mikulově)

Nedlouho poté, co první z nich obdrželi povolávací rozkaz do rakouské armády, začaly do židovského města přicházet již zprávy o jejich úmrtí – prvními padlými židovskými vojáky z Mikulova byli Ignatz Bondy a Lothar Zilz, oba zemřeli 26. srpna 1914.

Ignatz Bondy (někdy psáno též Bondi) se narodil 5. října 1880 v Brtnici na Jihlavsku, doba jeho přestěhování do Mikulova není známa. Vojenskou službu nastoupil jako voják u Zeměbraneckého pěšího pluku č. 14 v Brně, který v prvních týdnech války operoval na východě dnešního Polska, nedaleko města Zamość. Necelý měsíc po vypuknutí válečného konfliktu byl Bondy 26. srpna 1914 v boji u obce Katy smrtelně zraněn a na tomto místě byl také pochován.⁶ O 400 km východněji padl též den i další mikulovský občan Lothar Zilz. Pocházel z Vídně, kde se narodil 10. prosince 1884, později se stejně jako Bondy přestěhoval do Mikulova. Narukoval k 87. pěšímu pluku, s nímž se účastnil vojenských operací na východní frontě v Haliči. Zemřel 26. srpna 1914 v boji nedaleko obce Kniaže (Княже). Za své činy byl vyznamenán vojenským záslužným křížem III. třídy s meči.⁷

Do konce prvního válečného roku 1914 padli na frontě ještě dva mikulovští židovští vojáci – Richard Mährischl a Emil Spitzer. Student práv Richard Mährischl se narodil v Mikulově 6. března 1894. Narukoval k 82. pěšímu pluku, který na podzim 1914 bojoval na území dnešního Polska. V bitvě u obce Ostrowy severně od Lodže byl Mährischl raněn; převezli jej do polní nemocnice, kde po pěti dnech 6. prosince 1914 svým zraněním podlehli.⁸ Emil Spitzer se narodil v Mikulově 30. září 1887. Ještě před vypuknutím první

⁶ Verlustliste ausgegeben am, roč. 1 (1914), č. 61, s. 7 [online], Bondy Ignaz [cit. 7. srpna 2020]. Dostupné na <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/view/uuid:b0078430-1633-11df-8d91-0013d398622b?page=uuid:b3293690-1633-11df-ae58-0013d398622b>.

⁷ Deska Lothara Zilze na památníku padlých židovských vojáků z Mikulova.

⁸ Verlustliste ausgegeben am, roč. 5 (1918), č. 679, s. 30 [online], Mährischl Richard [cit. 7. srpna 2020]. Dostupné na <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/view/uuid:24d43df0-1c68-11df-a531-0013d398622b?page=uuid:30f763a0-1c68-11df-9649-0013d398622b>.

světové války byl odveden do služby v armádě k 25. praporu polních myslivců, a tak hned v roce 1914 nastoupil se svou jednotkou na frontu. Padl 14. prosince 1914 u obce Debno na území dnešního Polska. Ačkoliv jeho vojenská kariéra trvala krátce, byl vyznamenán Karlovým válečným křížem, udělovaným za nejméně dvanáctitýdenní službu na frontě a minimálně jednu účast v bitvě⁹

Na jaře 1915 přišly do židovského města zprávy o dalších padlých spoluobčanech. Jedním z nich byl Moritz Jung, který se i přes svůj mladý věk stihl výrazně zapsat do povědomí vídeňských uměleckých kruhů a stal se jedním z tehdejších nejznámějších rodáků mikulovského židovského města. Jung se narodil 22. března 1885 a díky svému nadání nastoupil v roce 1901 na vídeňskou Kunstgewerbeschule, kam docházel až do roku 1908. Stal se členem Wiener Werkstätte a zabýval se především litografií, dřevorytem a linorytem.¹⁰ Brzy po začátku první světové války však narukoval k 24. zeměbraneckému pěšímu pluku a v boji nedaleko osady Ľubne, která je součástí dnešní správní oblasti Baligród v Podkarpatském vojvodství v Polsku, dne 11. března 1915¹¹ padl. Další válečnou obětí se stal Heinrich Deutsch, jenž pocházel z dolnorakouského městečka Inzersdorf-Getzersdorf, kde se narodil 6. února 1884. V Mikulově, kam se později přestěhoval, se věnoval obchodu. Narukoval k 99. pěšímu pluku, s nímž v roce 1915 bojoval na východní frontě v Haliči. Zde 7. května 1915 poblíž vesnice Gorzyce padl v boji a byl tu také pochován.¹²

Dalším padlým mikulovským rodákem byl Pavel Pisk, jenž sloužil v armádě v hodnosti poručíka v záloze. Narodil se 23. listopadu 1890 a narukoval k 30. střeleckému pluku. V červenci 1915 se jeho jednotka pohybovala na území dnešního Polska v okolí města Krašník (Krasnik). Pisk tu v bojích utrpěl závažná zranění, jímž 6. července 1915 v polní nemocnici u Krašniku podlehl. Pohřben byl následujícího dne na zdejším hřbitově.¹³

Jediným mikulovským židovským vojákem, u něhož se nepodařilo dohledat zařazení do jednotky, je Alois Pulgram. Pocházel z dolnorakouského Ernstbrunnu, kde se narodil 27. dubna 1879. Později se se svou početnou rodinou přestěhoval do Mikulova. O jeho vojenském působení je známo pouze to, že se svou jednotkou bojoval v Haliči, tady 17. června 1915 u obce Krukeniči (Крукеничі) utrpěl smrtelné střelné zranění.¹⁴ Dalším dolnorakouským rodákem byl Max Feldsberger (v některých pramenech označován jako Feldsberg), který pocházel ze Schrattenbergu; narodil se tu 13. února 1896. V Mikulově pracoval jako úředník, po vypuknutí první světové války narukoval do Znojma k 99. pěšímu pluku. V roce 1915 bojoval se svým plukem v tehdejší Ruské Polsku. Dne 28. června 1915 byl v boji u obce Hlyňany (Gliniany) zastřelen a tady byl také pohřben.¹⁵ Ke skupině dolnorakouských rodáků patřil také Leo Egon Lemberger, jenž se narodil 16. července 1883 v Payerbachu. Jeho otec působil v Mikulově jako učitel, on sám studoval na mikulovském gymnáziu, než se stal bankovním úředníkem. Mikulovský týdeník Nikolsburger Wochenschrift na něj vzpomínal jako na velmi nadaného a oblíbeného mladého muže, známého rovněž jako vášnivého

⁹ Kartotéka padlých v 1. světové válce [online], Spitzer Emil [cit. 15. dubna 2020]. Dostupné na http://vuapraha.cz/sites/default/files/kartoteka_padlych_v_1_sv_valce/S/Sp/ipage00436.htm.

¹⁰ The Vienna Secession. Art Nouveau in Vienna and Germany 1895–1918 [online], Jung, Moriz [cit. 15. dubna 2020]. Dostupné na <https://www.theviennasecession.com/gallery/jung-moriz/>.

¹¹ Kartotéka padlých v 1. světové válce [online], Jung Moritz [cit. 15. dubna 2020]. Dostupné na http://vua-praha.cz/sites/default/files/kartoteka_padlych_v_1_sv_valce/1/Ju%20-%20Jup/ipage00239.htm.

¹² Matriky pěšího pluku 24 a předchůdců. Pěší pluk 99. (24), Úmrtní matrika: 1914-1918, fol. 15 [online], Heinrich Deutsch [cit. 7. srpna 2020]. Dostupné na <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/view/uuid:9f51fc3f-88cc-4636-ac70-a4e8abafac6c?page=uuid:a24ccc92-af61-11e7-b549-005056b73ae5>.

¹³ Kartotéka padlých v 1. světové válce [online], Pisk Pavel [cit. 15. dubna 2020]. Dostupné na http://vuapraha.cz/sites/default/files/kartoteka_padlych_v_1_sv_valce/P/Pis%20-%20Pi%C5%BE/ipmap00076.htm.

¹⁴ Deska Aloise Pulgrama na památníku padlých židovských vojáků z Mikulova.

¹⁵ Matriky pěšího pluku 24 a předchůdců. Pěší pluk 99. (24), Úmrtní matrika: 1914-1916, fol. 136 [online], Max Feldsberg [cit. 7. srpna 2020]. Dostupné na <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/view/uuid:d547d77c-d0c7-4b34-b285-5987ecdb7c6a?page=uuid:a5309f2c-af54-11e7-ae2e-005056b73ae5>.

turistu.¹⁶ Narukoval ke znojenskému 99. pěšímu pluku, s nímž v roce 1915 bojoval na území dnešního Polska. Zde padl v boji u obce Zakrzówek 27. července 1915 a na stejném místě byl s největší pravděpodobností také pohřben. Během své vojenské služby byl praporčík Leo Egon Lemberger vyznamenán stříbrnou medailí za statečnost.¹⁷

David Nissel se narodil roku 1883 v Mikulově a byl jediným mikulovským židovským vojákem, který nezemřel na zranění v boji. Narukoval jako voják k 99. pěšímu pluku, s nímž se v roce 1915 pohyboval na polském území. Koncem léta 1915 onemocněl úplavici a této nemoci 13. září 1915 v c. a k. záložní nemocnici ve městě Luków podlehl. Dne 15. září 1915 byl pohřben na vojenském hřbitově v Lukówě.¹⁸

K válečným obětem roku 1916 patří voják Franz Kohn, narozený v Mikulově 22. května 1875. Narukoval k 25. zeměbranceckému pluku a za zásluhy v bojích získal dvě vyznamenání. Obdržel velkou stříbrnou medaili za statečnost a dostal také Karlův vojenský kříž. Padl 10. ledna 1916 v bojích u obce Marcottini na severu Itálie, poblíž současné hranice se Slovinskem. Zde byl také pochován.¹⁹ Další obětí italské fronty se stal Ludwig Eisler, který se narodil v Mikulově 13. března 1874. Narukoval k 25. zeměbranceckému pěšímu pluku, kde dosáhl hodnosti četaře. Během vojenských operací na území dnešní Itálie byl 13. ledna 1916 u obce Palchisce smrtelně zraněn. Byl zde také pohřben.²⁰

Julius Eisler se narodil v Mikulově v domě na rohu Brněnské ulice a někdejšího Hřbitovního náměstí dne 8. června 1879. Po začátku první světové války narukoval k 25. praporu polních myslivců a sloužil zde v hodnosti domobranceckého titulárního závodčího. Se svou jednotkou bojoval na Volyni a tady 18. června 1916 u města Berestečko (Берестечко)²¹ padl.

Další skupinu padlých mikulovských židovských vojáků spojovala příslušnost ke „znojenskému“ 99. pěšímu pluku. Mikulovský rodák Oskar Krohn se narodil 28. září 1892 a ve městě se živil coby zubní technik. Narukoval jako voják ke zmíněnému 99. pěšímu pluku, s nímž byl v roce 1916 nasazen na Volyni, na území dnešní Ukrajiny. Během bojů u obce Uhly (Угли) utrpěl 21. června 1916 smrtelný průstřel břicha a následujícího dne byl poblíž této obce také pohřben.²² Karl Redlich se narodil 26. června 1896 v Litobratřicích a v Mikulově se věnoval obchodu. Také on se s 99. pěším plukem dostal na Volyn a jen pár dní před svými dvacátými narozeninami, 20. června 1916, byl v boji u obce Hruzjatyn (Грузятин) smrtelně zraněn. Ještě téhož dne zde byl také pohřben.²³ K 99. pěšímu pluku narukoval těž voják Siegfried Grassel, narozený 27. března 1889 v Mikulově. Dne 29. června 1916 byl na Volyni v boji u vesnice Povorsk (Поворськ) zasažen střelou do hlavy a týž den v polní nemocnici zemřel. O den později byl u Povorsku pohřben.²⁴

¹⁶ Gefallen auf dem Felde der Ehre, Nikolsburger Wochenschrift, roč. 55, č. 35 (28. 8. 1915), s. 3.

¹⁷ Matriky pěšího pluku 24 a předchůdců. Pěší pluk 99. (24), Úmrtní matrika: 1914-1916, fol. 104 [online], Leo Egon Lemberger [cit. 7. srpna 2020]. Dostupné na <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/view/uuid:d547d77c-d0c7-4b34-b285-5987ecdb7c6a?page=uuid:a53077fc-af54-11e7-ae2e-005056b73ae5>.

¹⁸ Kartotéka padlých v 1. světové válce [online], Nissels David [cit. 15. dubna 2020]. Dostupné na http://vuapraha.cz/sites/default/files/kartoteka_padlych_v_1_sv_valce/N/Ni/ipage00408.htm.

¹⁹ Kartotéka padlých v 1. světové válce [online], Kohn František [cit. 15. dubna 2020]. Dostupné na http://vuapraha.cz/sites/default/files/kartoteka_padlych_v_1_sv_valce/K/Ko/C4%8D%20-%20Koh/ipage00522.htm.

²⁰ Kartotéka padlých v 1. světové válce [online], Eisler Ludvík [cit. 15. dubna 2020]. Dostupné na http://vuapraha.cz/sites/default/files/kartoteka_padlych_v_1_sv_valce/E/Eb%20-%20Ej/ipage00610.htm.

²¹ Deska Julia Eislera na památníku padlých židovských vojáků z Mikulova.

²² Matriky pěšího pluku 24 a předchůdců. Pěší pluk 99. (24), Úmrtní matrika: 1914-1917, fol. 206 [online], Oskar Krohn [cit. 7. srpna 2020]. Dostupné na <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/view/uuid:9b141106-4b19-4eaa-82b5-8ec66f7d9cce?page=uuid:bd862c57-af54-11e7-ae2e-005056b73ae5>.

²³ Tamtéž, fol. 110 [online], Karl Redlich [cit. 7. srpna 2020]. Dostupné na <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/view/uuid:9b141106-4b19-4eaa-82b5-8ec66f7d9cce?page=uuid:bd8604e7-af54-11e7-ae2e-005056b73ae5>.

²⁴ Tamtéž, fol. 154 [online], Siegfried Grassel [cit. 7. srpna 2020]. Dostupné <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/view/uuid:9b141106-4b19-4eaa-82b5-8ec66f7d9cce?page=uuid:bd860513-af54-11e7-ae2e-005056b73ae5>.

O životě Mauritia Lawitze, dalšího z mikulovských židovských vojáků padlých na Volyni, toho není příliš známo. S největší pravděpodobností nebyl zdejším rodákem, v matrikách se jeho jméno nenachází. Narukoval k 24. domobraneckému pluku, kde sloužil jako jedno-roční dobrovolník. Padl 12. července 1916 v boji u obce Pustomyty (Пустомити).²⁵

Další jména padlých v roce 1916 uvedená na památníku patří mikulovským rodákům. Hans Kohn se narodil v Mikulově 15. července 1897, jeho otec Gustav Kohn měl ve městě advokátní kancelář. V osmnácti letech, ještě jako student mikulovského gymnázia, dobrovolně narukoval k vídeňskému Zeměbranceckému pěšímu pluku č. 1, s nímž putoval na frontu do Haliče. Dne 1. července 1916 byl u města Torčin (Торчин) na dnešní Ukrajině těžce zraněn. S vážně poškozenou míchou a dalšími poraněními jej převezli do 200 km vzdálené Rezervní nemocnice ve městě Lublin, kde však 17. července 1916 zemřel. Do posledních chvil u lůžka umírajícího stál jeho otec. Ještě téhož dne byl s vojenskými poctami pohřben na židovském hřbitově v Lublinu.²⁶ Mikulovským rodákem byl i Leo Schey, narozený 30. dubna 1895. Pracoval zde jako bankovní úředník, brzy však musel narukovat do armády. Bojoval v 8. pěším pluku a byl vyznamenán za statečnost – malou stříbrnou a malou bronzovou medailí. V srpnu 1916 se svou jednotkou pobýval na Volyni a v boji u obce Rudka-Myrnska (Рудка-Миринська) byl 16. srpna 1916 smrtelně zraněn. Zde jej také týž den pochovali.²⁷ Dalším padlým mikulovským rodákem byl Wilhelm Teltsch, narozený roku 1877. Působil zřejmě ve Vídni, odkud byl povolán k 99. pěšímu pluku. O jeho bojovém nasazení nebylo zjištěno více než to, že v boji utrpěl těžká zranění, s nimiž jej převezli do Rezervní nemocnice v Hranicích na Moravě. Zde 26. srpna 1916 zemřel. Byl pohřben 30. srpna 1916 v židovské části Centrálního hřbitova ve Vídni.²⁸ Posledním padlým v roce 1916 byl Erich Pisk. Narodil se do rodiny mikulovského lékaře Dr. Alberta Piska 28. února 1893. Věnoval se studiu práv, avšak na počátku roku 1915 musel narukovat do armády a stal se dělostřelcem v pluku polních kanónů č. 12. V prosinci 1915 získal za zásluhy na bitevním poli bronzovou medaili za statečnost. Zemřel 8. prosince 1916 po zásahu dělostřeleckým granátem u obce Cărliba na území dnešního Rumunska. Posmrtně mu pak byly uděleny také stříbrná medaile za statečnost a Karlův vojenský kříž.²⁹

Další mikulovští rodáci zemřeli na válečné frontě v posledním roce války. Hermann Schaffa byl synem Moritze Schaffy, majitele vyhlášené mikulovské židovské restaurace, nesoucí jeho jméno. Narodil se v Mikulově 1. dubna 1892. Narukoval k 99. pěšímu pluku, jako řada mikulovských vojáků před ním, a postupně zde dosáhl hodnosti titulárního desátníka. V červnu 1918 pobýval se svou jednotkou na italské frontě u města Bassano del Grappa. Nedaleko odtud, pod horou Monte Asalone při granátovém útoku 23. června 1918 zemřel. Pohřben byl o dva dny později přímo na Monte Asalone.³⁰ Za své zásluhy v armádě obdržel Hermann Schaffa stříbrnou a bronzovou medaili za statečnost II. třídy, Záslužnou medaili válečníka a Karlův vojenský kříž. Posmrtně byl pak vyznamenán stříbrnou medailí za statečnost I. třídy.³¹ Erwin Teltscher, narozený v Mikulově roku 1891, byl jedním z deseti dědiců známé mikulovské vinařské firmy Teltscher & Glattauer.

²⁵ Deska Mauritia Lawitze na památníku padlých židovských vojáků z Mikulova.

²⁶ Auf dem Felde der Ehre gefallen, Nikolsburger Wochenschrift, roč. 56, č. 31 (29. 7. 1916), s. 2.

²⁷ Kartotéka padlých v 1. světové válce [online], Schey Leo [cit. 15. dubna 2020]. Dostupné na http://vua-praha.cz/sites/default/files/kartoteka_padlych_v_1_sv_valce/S/Sche/ipage00315.htm.

²⁸ Matriky pěšího pluku 24 a předchůdců. Pěší pluk 99. (24), Úmrtní matrika: 1914-1917, fol. 228 [online], Wilhelm Teltsch [cit. 7. srpna 2020]. Dostupné na <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/view/uuid:9b141106-4b19-4eaa-82b5-8ec66f7d9cce?page=uuid:bd86537d-af54-11e7-ac2e-005056b73ae5>.

²⁹ Gefallen auf dem Felde der Ehre, Nikolsburger Wochenschrift, roč. 56, č. 52 (23. 12. 1916), s. 1.

³⁰ Matriky pěšího pluku 24 a předchůdců. Pěší pluk 99. (24), Úmrtní matrika: 1914-1918, fol. 319 [online], Herrmann Schaffa [cit. 7. srpna 2020]. Dostupné na <http://www.digitalniknihovna.cz/dsmo/view/uuid:9f51fc3f-88cc-4636-ac70-a4e8abafa6c6?page=uuid:a2524b02-af61-11e7-b549-005056b73ae5>.

³¹ Auszeichnungen, Nikolsburger Wochenschrift, roč. 58, č. 34 (24. 8. 1918), s. 1.

Frontových bojů první světové války se účastnil jako příslušník 84. pěšího pluku, který byl nasazen nejprve v Haliči, později na území Bosny a Hercegoviny. Za svou krátkou vojenskou kariéru obdržel několik vyznamenání, přičemž o udělení Zlatého záslužného kříže s korunou informoval 24. srpna 1918 i mikulovský týdeník *Nikolsburger Wochenschrift*.³² Neuběhly však ani tři měsíce a tytéž noviny otiskly Teltscherův nekrolog. Nadporučík Erwin Teltscher zemřel 23. října 1918 v Bělehradě po krátké těžké nemoci. Jeho tělo bylo převezeno do rodného Mikulova, kde 29. října 1918 na židovském hřbitově proběhl za hojné účasti mikulovských obyvatel pohřeb s vojenskými poctami.³³ Teltscher je tak jediným mikulovským židovským vojákem, který má na hřbitově vedle pamětní desky také vlastní náhrobek.

Poslední obětí první světové války z mikulovské židovské obce byl voják Robert Abeles, jehož osudy však nejsou příliš známy. Narodil se 7. května 1900 v Mikulově, odkud se však s rodinou přestěhoval do Drnholce. Narukoval pravděpodobně k 99. pěšímu pluku do Znojma, s nímž se dostal na válečnou frontu, nejspíše na území Haliče. V boji byl raněn a dostal se do nemocnice v tehdejší městě Stanislaviv (Станіславів), později přejmenovaném na Ivano-Frankivsk (Івано-Франківськ). Zde se zřejmě několik měsíců léčil, 13. července 1919 však zemřel a byl pohřben na zdejší židovském hřbitově.³⁴

Mikulovská židovská obec na své padlé vojáky nezapomněla a zřejmě již v průběhu válečných let začala budovat na zdejší židovském hřbitově památník svým hrdinům – německy nazývaný *Heldenfriedhof*. Z výše uvedeného přehledu je zřejmé, že mikulovští židovští vojáci byli ve většině případů pohřbeni přímo v místě, kde zemřeli, a nebylo tedy možné vykonat řádný pohřeb dle židovských rituálních zvyklostí. Ve městě se tak s přicházejícími zprávami o úmrtí zdejších vojáků několikrát konalo symbolické rozloučení právě u tohoto památníku. Tak píše *Nikolsburger Wochenschrift* 16. června 1917 o pohřbu padlých hrdinů Ericha Piska, Hanse Kohna a Paula Piska *auf dem*

Náhrobek nadporučíka Erwina Teltschera na mikulovském židovském hřbitově (foto Josef Šuba)

³² Tamtéž.

³³ Fürs Vaterland gestorben, *Nikolsburger Wochenschrift*, roč. 58, č. 44 (2. 11. 1918), s. 2.

³⁴ Kartotéka padlých v 1. světové válce [online], Abeles Robert [cit. 15. dubna 2020]. Dostupné na http://vuapraha.cz/sites/default/files/kartoteka_padlych_v_1_sv_valce/A/Ab%20-%20Ad/ipage00012.htm.

*Heldenfriedhofe der Israelitische Gemeinde.*³⁵ Bližší informace však uvedeny nejsou, nevíme proto, jak tehdy památník vypadal.

Svou konečnou podobu získal Heldenfridehof zřejmě až v průběhu dvacátých let 20. století a na základě analogie s jinými podobnými památníky lze předpokládat, že to mohlo být nejpozději v roce 1928, kdy si Československo připomínalo desáté výročí konce první světové války.³⁶ Prameny dokládající budování mikulovského památníku židovským vojákům však prozatím chybí.

Podobu památníku okolo roku 1929 zachytila fotografie otištěná v Goldově publikaci věnované židovským památkám Moravy a Slezska.³⁷ Objekt tvořila nízká zídka půlkruhového půdorysu, utvářející ve svém celku jakýsi amfiteátr. V jeho středu byl umístěn centrální náhrobek s následujícím textem:

*Zur Erinnerung
an die Weltkriege
1914–1918
gefallenen Krieger unserer
Heimat*

*Ach, wie sind die Helden
gefallen!*

*Gewidmet
von der israelitischen Kultsgemeinde
Nikolsburg*

Kolem něj je v pravidelných rozestupech zazděno 25 desek z černé žuly se jmény padlých vojáků, doplněných jejich základními životopisnými údaji. Deska tak obvykle nese jméno, vojenskou hodnost, datum narození, datum a místo úmrtí. V několika případech jsou uvedena též vojenská vyznamenání či udělené medaile. Některé desky jsou doplněny také krátkým smutečním sdělením, nejčastěji: *Tief betrauert von seinen Angehörigen*. Ve dvou případech se objevují rovněž krátké citáty: *Es liebt das harte Schicksal / Das Beste uns zu rauben* a *Als Held bist du der Welt, für uns als Kind gestorben*. Na většině z nich jsou též nápisy v hebrejštině. Jedna z mramorových desek neupomínala žádného padlého vojáka, ale obracela s k návštěvníkům pietního místa nápisem:

*Zum Andenken an die Gefallenen
Die Besucher dieser zur
pietätsvollen Erinnerung an das
tragische Geschick unserer Brüder
errichteten Stätte werden ersucht
zur Erhaltung dieses Denkmals
durch Spenden beizutragen.
Die Friedhofverwaltung*

Za zídkou s deskami rostly jehličnaté stromy, prostor uvnitř půlkruhového památníku byl osázen záhony s květinami, drobnými keříky a jehličnatými stromky. Mezi zelení se

³⁵ 39. Ausweis über die Eingänge für den Wehrschild in Eisen, Nikolsburger Wochenschrift, roč. 57, č. 24 (16. 6. 1917), s. 2.

³⁶ Nutno však podotknout, že výše zmiňovaný druhý mikulovský památník padlým vojákům vznikl až roku 1932.

³⁷ GOLD, Hugo: Die Juden und Judengemeinden Mährens in Vergangenheit und Gegenwart, Brünn 1929, s. 444.

dalo projít po cestě vysypané kamínky. Celý památník byl mírně vyvýšen nad okolním terénem a stoupalo se k němu po oboustranném schodišti.

Druhá světová válka a zánik mikulovské židovské komunity se výrazně podepsaly i na stavu památníku židovským vojákům. Původní zahradní úprava zarostla náletovými dřevinami a zdívo i samotné pamětní desky postupně chátraly. V roce 2000 byl památník nejprve zbaven nežádoucího porostu, později pak Spolek přátel židovské kultury v Mikulově inicioval celkovou rekonstrukci tohoto místa. Práce byly zahájeny v roce 2012 a trvaly šest let. Nejvýznamnější část nákladů byla hrazena ze vstupného na židovský hřbitov.

Památník před rekonstrukcí, skrytý za náletovými dřevinami (foto Spolek přátel židovské kultury v Mikulově)

Průběh rekonstrukce památníku (foto Spolek přátel židovské kultury v Mikulově)

V zídce půlkruhového tvaru je zazděno celkem 28 ráků, v nichž jsou umístěny desky všech pětadvaceti padlých vojáků a jedna deska s informacemi k návštěvníkům pietního místa. Dva rámy na levém kraji zídky zůstaly prázdné. Mramorové desky se dochovaly ve velmi dobrém stavu, jedinou výjimkou je deska se jménem Aloise Pulgrama – je rozložená a velká část pravého spodního rohu chybí. Přesto však byla do pomníku vsazena. Uvnitř půlkruhového památníku zůstala travnatá plocha s drobnými keříky, celému prostoru pak dominuje vzrostlý strom.

Celková obnova smutečního místa byla slavnostně zakončena pietním aktem 23. září 2018, kdy byla u památníku přečtena jména a krátké životopisné údaje jednotlivých vojáků a starosta města Mikulova Rostislav Košťál zde položil věnec. Tím byla završena záchrana jediného mikulovského památníku věnovaného obětem první světové války.

Památník mikulovským židovským vojákům padlým v první světové válce, zrekonstruovaný v letech 2012–2017 (foto Daniel Kamenár)

Abecední seznam padlých židovských vojáků z Mikulova

Robert Abeles

Vojenská hodnost: voják (Infanterist)

Jednotka: 99. pěší pluk (k. u. k. Infanterieregiment Nr. 99)

Narozen: 7. 5. 1900, Mikulov

Zemřel: 18. 6. 1919, Stanislaviv

(dnes Ivano-Frankivsk, Ivanofrankivská oblast, Ukrajina)

Příčina smrti: neznámá

Ignatz Bondy

Vojenská hodnost: voják (Infanterist)

Jednotka: Zeměbrannecký pěší pluk č. 14 (k. k. Landwehr-Infanterieregiment Nr. 14)

Narozen: 5. 10. 1880

Zemřel: 26. 8. 1914, Katy (dnes Lublinské vojvodství, Polsko)

Příčina smrti: padl v boji

Heinrich Deutsch

Vojenská hodnost: voják (Infanterist)

Jednotka: 99. pěší pluk (k. u. k. Infanterieregiment Nr. 99)

Narozen: 6. 2. 1884, Inzersdorf-Getzersdorf, Dolní Rakousko

Zemřel: 7. 5. 1915, Gorzyce (dnes Malopolské vojvodství, Polsko)

Příčina smrti: padl v boji

Julius Eisler

Vojenská hodnost: domobranecký titulární závodčí (Ldst. tit. Patf.)

Jednotka: 25. prapor polních myslivců (k. u. k. Feldjägerbataillon Nr. 25)

Narozen: 8. 6. 1879, Mikulov

Zemřel: 18. 6. 1916, Berestečko (dnes Volyňská oblast, Ukrajina)

Příčina smrti: padl v boji

Ludwig Eisler

Vojenská hodnost: četař (Zugsführer)

Jednotka: 25. zeměbrannecký pluk (k. k. Landwehr-Infanterieregiment Nr. 25)

Narozen: 13. 3. 1874, Mikulov

Zemřel: 13. 1. 1916 Palchisce (dnes region Furlansko-Julské Benátsko, Itálie)

Příčina smrti: padl v boji

Max Feldsberg(er)

Vojenská hodnost: voják (Infanterist)

Jednotka: 99. pěší pluk (k. u. k. Infanterieregiment Nr. 99)

Narozen: 13. 2. 1896, Schrattenberg, Dolní Rakousko

Zemřel: 28. 6. 1915, Hlyňany (dnes Svatokřížské vojvodství, Polsko)

Příčina smrti: padl v boji, zastřelen

Siegfried Grassel

Vojenská hodnost: voják (Infanterist)

Jednotka: 99. pěší pluk (k. u. k. Infanterieregiment Nr. 99)

Narozen: 27. 3. 1889 v Mikulově

Zemřel: 29. 6. 1916 v c. a k. polní nemocnici v obci Povorsk (Ukrajina)

Příčina smrti: střela do hlavy

Moritz Jung

Vojenská hodnost: poručík (Leutnant)

Jednotka: 24. zeměbranceký pěší pluk (k. k. Landwehr-Infanterieregiment Nr. 24)

Narozen: 22. 10. 1885, Mikulov

Zemřel: 11. 3. 1915, Łubne (dnes Podkarpatské vojvodství, Polsko)

Příčina smrti: padl v boji

Franz Kohn

Vojenská hodnost: vojín (Infanterist)

Jednotka: 25. domobranecký pluk (k. k. Landsturm-Infanterieregiment Nr. 25)

Narozen: 22. 5. 1875

Zemřel: 10. 1. 1916 Marcottini (Itálie)

Příčina smrti: padl v boji

Hans Kohn

Vojenská hodnost: vojín (Infanterist)

Jednotka: Zeměbranceký pěší pluk Vídeň č. 1 (Landwehr-Infanterieregiment Wien No. 1)

Narozen: 15. 7. 1897, Mikulov

Zemřel: 17. 7. 1916, Lublin (Polsko)

Příčina smrti: podlehl zranění

Oskar Krohn

Vojenská hodnost: vojín (Infanterist)

Jednotka: 99. pěší pluk (k. u. k. Infanterieregiment Nr. 99)

Narozen: 28. 9. 1892, Mikulov

Zemřel: 21. 6. 1916, Uhly (dnes Volyňská oblast, Ukrajina)

Příčina smrti: průstřel břicha

Mauritius Lawitz

Vojenská hodnost: jednoroční dobrovolník (Einjährig Freiwilliger)

Jednotka: 24. domobranecký pěší pluk (k. k. Landsturm-Infanterieregiment Nr. 24)

Narozen: 15. 11. 1897

Zemřel: 12. 7. 1916, Pustomyty (dnes Volyňská oblast, Ukrajina)

Příčina smrti: padl v boji

Leo Egon Lemberger

Vojenská hodnost: praporčík (Fähnrich)

Jednotka: 99. pěší pluk (k. u. k. Infanterieregiment Nr. 99)

Narozen: 16. 7. 1883, Payerbach (Rakousko)

Zemřel: 27. 7. 1915, Zakrzówek (Polsko)

Příčina smrti: padl v boji

Richard Mährischl

Vojenská hodnost: kadet aspirant (Kadettaspirant)

Jednotka: 82. pěší pluk (k. u. k. Infanterieregiment Nr. 82)

Narozen: 6. 3. 1894

Zemřel: 6. 12. 1914, Ostrowy (Polsko)

Příčina smrti: podlehl zranění

David Nissel

Vojenská hodnost: vojín (Infanterist)

Jednotka: 99. pěší pluk (k. u. k. Infanterieregiment Nr. 99)

Narozen: 1883, Mikulov

Zemřel: 13. 9. 1915 v c. a k. záložní nemocnici ve městě Luków (Polsko)
Příčina smrti: úplavice

Erich Pisk

Vojenská hodnost: praporčík (Fähnrich)
Jednotka: Pluk polních kanónů č. 12 (Feldkanonenregiment Nr. 12)
Narozen: 28. 2. 1893
Zemřel: 8. 12. 1916, Cârlibaba (Rumunsko)
Příčina smrti: zásah dělostřeleckým granátem

Pavel Pisk

Vojenská hodnost: poručík v záloze (Leutenant in d. Res.)
Jednotka: 30. střelecký pluk
Narozen: 23. 11. 1890
Zemřel: 6. 7. 1915, v polní nemocnici u města Krašnik (Polsko)
Příčina smrti: padl v boji

Alois Pulgram

Vojenská hodnost:
Jednotka:
Narozen: 27. 4. 1879, Ernstbrunn, Rakousko
Zemřel: 17. 6. 1915, Krukeniči (Ukrajina)
Příčina smrti: padl v boji

Karl Redlich

Vojenská hodnost: vojín (Infanterist)
Jednotka: 99. pěší pluk (k. u. k. Infanterieregiment Nr. 99)
Narozen: 26. 6. 1896, Litobratřice
Zemřel: 20. 6. 1916, Hruziatyn (dnes Volyňská oblast, Ukrajina)
Příčina smrti: padl v boji

Pietní akt na židovském hřbitově v září 2018 (foto Pavel Pokorný)

Leo Schey

Vojenská hodnost: kadet aspirant (Kadettaspirant)

Jednotka: 8. pěší pluk (k. u. k. Infanterieregiment Nr. 8)

Narozen: 30. 4. 1895, Mikulov

Zemřel: 16. 8. 1916, Rudka-Myrnska (Ukrajina)

Příčina smrti: padl v boji

Hermann Schaffa

Vojenská hodnost: desátník (Korporal)

Jednotka: 99. pěší pluk (k. u. k. Infanterieregiment Nr. 99)

Narozen: 1. 4. 1892, Mikulov

Zemřel: 23. 6. 1918 na hoře Monte Asalone nedaleko
města Bassano del Grappa (Itálie)

Příčina smrti: zranění po útoku granátem

Emil Spitzer

Vojenská hodnost: vojín náhradní zálohy (Ersatz Reserve)

Jednotka: 25. prapor polních myslivců (Feldjägerbataillons Nr. 25)

Narozen: 30. 9. 1887, Mikulov

Zemřel: 14. 12. 1914, Debno (dnes Podkarpatské vojvodství, Polsko)

Příčina smrti: padl v boji

Wilhelm Teltsch

Vojenská hodnost: vojín (Infanterist)

Jednotka: 99. pěší pluk (k. u. k. Infanterieregiment Nr. 99)

Narozen: 1877, Mikulov

Zemřel: 26. 8. 1916 v c. a k. záložní nemocnici ve městě Hranice (Česká republika)

Příčina smrti: tříštivá zlomenina stehna

Erwin Teltscher

Vojenská hodnost: nadporučík (Oberleutnant)

Jednotka: 84. pěší pluk (k. u. k. Infanterieregiment Nr. 84)

Narozen: 1891, Mikulov

Zemřel: 23. 10. 1918, Bělehrad (Srbko)

Příčina smrti: nemoc

Lothar Zilz

Vojenská hodnost: poručík v záloze (Leutnant i. d. Res.)

Jednotka: 87. pěší pluk

Narozen: 10. 12. 1884, Vídeň

Zemřel: 26. 8. 1914, Kniaže (Ukrajina)

Příčina smrti: padl v boji

Josef Šuba

A Memorial to Mikulov's Jewish Soldiers Killed in the First World War

In 2018, after a six-year reconstruction, the only surviving memorial to fallen soldiers in the First World War in the town of Mikulov was opened. It is located in the Jewish cemetery and is dedicated to twenty-five soldiers living at the time of their enlistment in the army in the Jewish town in Mikulov. During the years 1914–1918, these men enlisted in the Austro-Hungarian army and with their units went through many battlefields of the so-called Great War. They fell at places of today's Poland, Ukraine, Italy, the Czech Republic, Serbia and Romania. Most of them were also buried at the scene of the fighting.

To symbolically say goodbye to its fellow believers, the Jewish community of Mikulov began to build a monument during the war and it was probably completed during the 1920s. The Second World War and the decline of the Mikulov Jewish community had a significant impact on the state of this memorial. The original landscaping was overgrown with trees and the structure itself fell into disrepair. In 2000, the place was first cleared of unwanted vegetation, and in 2012 the Association of Friends of Jewish Culture in Mikulov initiated a complete reconstruction of the memorial, which is today a dignified reminder of the Mikulov victims of the First World War.

The article contains the names of all the fallen and basic information related to their war destiny.